

Збаразька централізована
бібліотечна система
Методично – бібліографічний відділ

Серія:
«Ім'я в літературі»

Талант, народжений у Хомах

(110 років від дня народження
Оксани Лятуринської)

Рекомендаційно-бібліографічний
посібник

м. Збараж
2012 р.

ББК 91.9

Т 16

Укладач *Н. Сенчишин, бібліограф методично-бібліографічного відділу ЦБС*
Редактор *Т. Кульпа, завідувачка методично-бібліографічного відділу ЦБС*
Відповідальна за випуск *О. Бойко, директор Збараської ЦБС*
Комп'ютерний набір *Г. Ігнат'єва*

Талант, народжений у Хомах [Текст]: бібліографічний посібник / Збараська центр. б-ка, метод.-бібліогр. від.; уклад. Н. Сенчишин; ред. Т. Кульпа. – Збараж: [б. в.], 2012. – 17 с.

Постать Оксани Лятуринської по праву відносять до когорти найвидатніших митців України. Вона втратила родину, здоров'я, можливість жити на землі предків, але набула ореол борця, який століттями стояв і буде стояти на стороні найбільшої правди, якою є Земля Предків... Яку ми називаємо мелодійним, звучним ім'ям – Україна.

Матеріал у посібнику систематизовано в хронологічній послідовності і згрупований у чотирьох розділах:

- бібліографічна довідка
- твори О. Лятуринської
- життєвий і творчий шлях
- про О. Лятуринську на сторінках довідкової літератури.

Видання адресоване краєзнавцям, студентству, культурно-освітнім працівникам та всім хто цікавиться історією рідного краю.

ББК 91.9

Збараська центральна бібліотека, 2012

Лятуринська Оксана Михайлівна (1902-1970)

*Не знаєш гасла – боронись!
Освячений держу я спис.
Я попів бороню батьків,
Героїв славу, честь борців.*

Оксана Лятуринська

Вона одна із найвидатніших жіночих постатей в українській поезії. Вагомий творчий доробок, неординарна особистість ставлять її ім'я між іменами Лесі Українки та Ліни Костенко. Працюючи чи то над скульптурою, чи накладаючи фарби на полотно, чи орудуючи словом, авторка завжди вкладалася в ті форми, які диктував задум і мала свій власний стиль... Закинута на чужину, не змогла пристосуватися до англо-саксонського світу і все життя тужила за Україною й творила для неї, але щойно тепер її твори повертаються до життя; і разом із тим починається її життя в Україні.

Оксана Лятуринська, поетка, скульпторка і малярка народилася 1 лютого 1902 року на хуторі Ліс Кременецького повіту біля містечок Катербург і Вишневець, що на Кременеччині (нині село Хоми Збарзького району). Прізвище Лятуринська – її правдиве, а не літературний псевдонім. Оксана –

дочка Михайла й Анни Лятуринських, походила з одного зі старих родів Волині. Проте згодом свої твори авторка підписуватиме й псевдонімами Роксана Вишневецька, Оксана Печеніг, а іноді просто криптонімом О.Л.

Про дитячі роки мисткині і поетеси відомо дуже мало, але дослідники її життя і творчості припускають, що певний час вона навчалася в Братській школі в Острозі, але документальних підтверджень цього нема. Відомо тільки, що ще під час початкової освіти проявляла здібності до малювання, а захоплення читанням у дитячому віці прокинуло в ній пристрасть до пізнання таємниць мистецтва. Відомості ж про те, що згодом Оксана відвідувала українську гімназію в Крем'янці і закінчила п'ять класів, стверджує запис в матуральному свідоцтві.

Військові дії на Волині в 1919-1921 роках, приєднання Волині до Польщі, відступ і роззброєння українських армій спонукали юну Лятуринську покинути рідні землі й шукати шляхи на Захід. Втеча на Захід – це ще й протест проти бажання батька видати її заміж за нелюба, багатого чоловіка, який чимось заімпонував старому Лятуринському, але не припав до серця його дочці.

Відтак за допомоги родичів Оксана тікає до Німеччини, а наприкінці 1923 року переїжджає до Праги. У столиці Чехословаччини Лятуринська продовжує навчання в приватній українській гімназії, яку закінчує в 1926 році, але не припиняє здобувати освіту. Невдовзі вона стає студенткою філософського

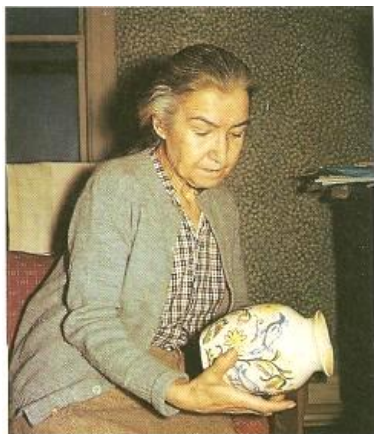
факультету Карлового університету в Празі, а також студенткою празької Мистецько-Промислової школи. Осягаючи мистецьку освіту, Оксана Лятуринська стає улюбленою ученицею професора Мако. Вбираючи в себе таємниці мистецької творчості, виявляє неабиякі здібності і демонструє швидкий прогрес у мистецькій науці. Старанність і праця над собою не минули даремно: навчання закінчує з нагородою за скульптурну працю. Ця відзнака дала поштовх усім її подальшій творчості в царині скульптурних форм, а на плідну працю надихає ще й стипендія, надана за творчі здобутки. Три її скульптури – «Китаянку», «Янгола» та голову матері закупає чеська Академія Мистецтв і виставляє у своєму музеї. Серед інших загальноновизнаних робіт Лятуринської – погруддя Масарика, пам'ятник полеглим воякам у Пардубицях. У передвоєнні роки її великі скульптури виставлялися на виставках у Празі, а менші – у Львові, в Відні, в Лондоні, в Берліні та у Парижі... де часто здобували визнання. За її проектом на замовлення Українського Національного Об'єднання в Голандії споруджено пам'ятник на могилі полковника Є. Коновальця в Роттердамі. Ще один такий проект стосувався пам'ятника на могилі українського професора А. Животка.

Мала Оксана Лятуринська й інше захоплення, в якому досягнула не менших успіхів, аніж у скульптурі – мова йде про творення віршів. Римувати вона розпочала ще в юнацькому віці. Вірші «Ліс шумить», написаний 13-и річним дівчам, привернув увагу вчителів, а вірш 17-и річної юнки, присвячений

героям Крут, засвідчив її непересічний поетичний талант. У Празі Оксана Лятуринська стає членом «Спілки українських митців, письменників і журналістів», працює на літературній ниві, співпрацює з такими поетами, як О. Ольжич, Ю. Дараган, О. Стефанович, М. Чирський, Ю. Липа, Є. Маланюк, Л. Монсендз; часто публікує свої твори у «Віснику» Д. Донцова. У 1938 році виходить її перша поетична збірка «Гусла», а через три роки – «Княжа емаль», які швидко стали раритетами в еміграційному середовищі. А видана в 1955 році у Торонто збірка «Веселка» завершила серію трикнижжя, яке стало важливою подією не тільки в її творчості, але й у всій українській поезії. Критики літературної творчості Оксани Лятуринської, а серед них були Є. Маланюк, Ю. Дивнич, Ю. Шевельов, Я. Рудницький, В. Барка, відзначають глибоку прив'язаність мисткині й поетеси до своєї батьківщини, особливо до Волині. Найбільший пієтет вона відчувала до Княжої доби, оскільки ця частина історії України приховувала в собі чимало прикмет української давнини. Дух поетеси обіймав тисячолітній простір і час, а себе й сучасників вона бачила крізь призму реалій та уроків рідної землі від язичницької епохи до Київської Русі і від Гетьманщини до ХХ століття. Навіть стиль поезії Оксани Лятуринської мав своєрідний характер. Недарма Є. Маланюк зауважував: «Якби Ольга чи Ярославна писали вірші, то ці вірші були б поезіями Оксани Лятуринської». А відомий літературознавець Ю. Бойко зазначав: «Оксана Лятуринська є поетка Божою милістю, і тільки жалюгідні еміграційні умови

винні в тому, що вона досі не стала славною і широко зноюю».

Серед прозових творів варто виокремити «Материнки», які під псевдонімом Оксани Вишневецької з'явилися в таборових умовах у 1946 році.

Поряд із скульптурною та поетичною творчістю розвивається в Оксани Лятуринської і малярська діяльність. Найбільш помітною стає вона у портретному мистецтві. У передвоєнні роки вона створює ряд цікавих портретів, серед яких зображення С. Петлюри, Є. Коновальця, О. Олесья... Згодом з-під її руки виходять портрети українських князів (Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Ярослав Осмомисл, Данило Галицький), гетьманів (П. Сагайдачний, Б. Хмельницький, П. Дорошенко, І. Мазепа, П. Орлик), поетів (Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка, О. Ольжич), політичних діячів (М. Грушевський, А. Мельник). Найчастіше портрети мисткиня виконувала без уживання фарб – олівцем на папері, сірою і чорною тушшю пером, вугіллям.

Проживши понад 20 років у Празі і зустрівши там лихоліття Другої світової, важким випробуванням для мисткині і поетеси стало перебування в таборі для переміщених осіб у німецькому Ашафенбурзі серед

тисяч інших скитальців з українським корінням. У Німеччині скульптурна діяльність Оксани Лятуринської з масивних планів переходить на малі, які поруч із заняттям поезією та малярством заповнюють дні перебування та очікування в таборі. До того ж, для творчості в скульптурі необхідна була стабільність життєвих обставин, а такої годі було досягнути в табірних умовах в стані постійної тривоги. Гнітить Лятуринську і той факт, що з помешкання у Празі до табору не вдалося вивезти нічого зі своїх робіт, а тому невідомо, що з ними сталося.

З Німеччини Оксана Лятуринська вирушає за океан і на початок 50-х років поселяється в Міннеаполісі (США). Тут ще деякий час вона енергійно береться до кераміки, відтворюючи в керамічних малюнках на взірцях посуду й оздоб численні пам'ятки скіфських і княжих часів. Одночасно малює і пише. У цей час бере активну участь у роботі Об'єднання українських письменників, працює кореспондентом збірника «Слово»... Згодом засоби виробництва кераміки стали для неї важкими, оскільки почалися значні проблеми зі здоров'ям. Українська поетеса та мисткиня зазнає матеріальних труднощів.

Щоб знайти гроші на існування і лікування, Лятуринська скеровує усю свою творчу енергію на створення писанок, стилевих ляльок та різних декоративних фігурок. Ці твори два десятки років користувалися надзвичайною популярністю і розійшлися по всіх закутках поселень українців у США та в Канаді. Звернення до писанок було

відповіддю на поклик душі відобразити народний дух від його найпервісніших до найсучасніших форм, від прадідівства до раціонального сприйняття світу. Як стверджувала сама авторка: «Писанка – то наш предківський скарб, мов жива, конче мусить промовляти, як із давен-давна, до кожного з нас про весну, про онову, про перемогу добра і світла».

Слід зазначити, що здоров'я ніколи не було сильною стороною Оксани Лятуринської – її хворобливість пам'ятають ще з гімназійних часів. У Празі вона почала втрачати слух, в таборі у Німеччині справи погіршилися, а в Америці уже не допомагав навіть слуховий апарат. Турбують мисткиню й поетесу й інші болячки... Підірване здоров'я, матеріальні труднощі, важке вкорінення в емігрантський ґрунт, відсутність творчої атмосфери в місті нового поселення, розбиті мрії підірвали й психічний стан Оксани Лятуринської. В останні роки життя вона перебувала в стані пригнічення, в стані постійної тривоги, відмовлялася від лікарської допомоги. А коли погодилася звернутися до медиків – було вже запізно: важка й за давна хвороба (рак легень) здійснила свою руйнівну справу.

Важко хвора мисткиня перебула квітень і травень 1970 року в лікарні, але огляд і невелика пробна операція засвідчили безвихідність ситуації. Вона терпіла важкий біль і категорично відмовлялася приймати обезболюючі засоби. Померла в лікарні 13-го червня 1970 року. Згідно з її побажаннями, Оксану Лятуринську поховали у вишиванці, яку вона сама вишивала протягом багатьох років. Перед

смертю вона висловилася проти «довгих панахид з ладаном», а тому сам похорон відбувся у формі короткої молитви над труною. Похована на українському цвинтарі в Бавнд-Бруку. Могила її навпроти могили Є. Маланюка, приятеля по літературі та по ідеях...

У помешканні Оксани Лятуринської після її смерті залишилося дуже небагато мистецьких праць. Дещо з цього залишку передано до Української Вільної Академії Наук, а кілька портретів, включно з портретом Грушевського, передано до музею в Бавнд Бруку. Чимало праць мисткині розкинуто по музеях Європи та по приватних збірках.

У 1983 році за кордоном вийшла книга «Вибраного» Оксани Лятуринської з передмовою Ю. Шевельова, у якій знаний літературознавець стверджував: «Лятуринська має не тільки свій стиль, а і свій світ. І більше: вона має гармонію в своєму світі, і то гармонію, не куплену ціною оминання недогідного». Проте найвлучніше і найпереконливіше суть творчості поетеси, скульпторки і малярки визначив дослідник її творчості П. Лопата: «Ця жінка не знала у своєму житті звичайного людського щастя, хоча й була надзвичайно обдарованою особистістю – її ім'я як художниці навічно вписано в історію українського мистецтва. Однак усупереч життєвим перипетіям, якими вимощений творчий шлях Оксани Лятуринської, вона не зреклася свого, Богом подарованого таланту, зумівши реалізувати себе і в малярстві, і в скульптурі, і в кераміці, і в писанкарстві, і в поетичній творчості».

Твори О. Лятуринської

Лятуринська, О. Зібрані твори [Текст] / О. Лятуринська. – Торонто, 1983. – 800 с.

Лятуринська, О. Княжа емаль [Текст]: пам'яті Юрія Драгана. – Прага: Прабем, 1941. – 63 с.

Лятуринська, О. Знаю казку [Текст]: вірші, оповідання для мал. шк. віку. - К.: Веселка, 1995.– 95с.

Життєвий і творчий шлях

1. Оксана Лятуринська [Текст] // Літературна Збаражчина. – Збараж: Медобори, 1996. – с. 38-44.

2. Чернихівський, Г. Терниста зоря Оксани Лятуринської [Текст] / Г. Чернихівський // Чернихівський, Г. Портрети пером: статті, есе, рецензії. – Кременець-Тернопіль, 2001. – С. 29-49.

3. Чернихівський, Г. Оксана Лятуринська: життя і творчість [Текст] / Г. Чернихівський, В. Чернихівська.- Кременець-Тернопіль, 2002. – 289 с.: іл.

4. Чернихівський, Г. Взаємини Оксани Лятуринської та Уласа Самчука [Текст] / Г. Чернихівський // Чернихівський, Г. Портрети пером: статті, есеї, рецензії / Г. Чернихівський, О. Легкун.- Кременець-Тернопіль: Малий Видавничий Дім, 2003.– С. 74-85.

5. Чернихівський, Г. Хто вона, Оксана Лятуринська? [Текст] / Г. Чернихівський // Вільне життя. – 1992. – 4 берез.

6. Чернихівський, Г. Знайомтесь: Оксана Лятуринська [Текст]: [про уродженку Збаразького р-ну, талановиту поетесу, скульптора та писанкарку] / Г. Чернихівський // Тернопіль вечірній. – 1992. – 11 квіт.

7. Дзюба, Г. Поетеса Оксана Лятуринська [Текст] / Г. Дзюба // Народне слово. – 1995. – 7 лип.

8. Чернихівський, Г. І знову – із забуття... [Текст]: [про О. Лятуринську] / Г. Чернихівський // Русалка Дністрова. – 1995. – № 17. – С. 1. – (подвижники нації).

9. Чернихівський, Г. Розмаїття таланту [Текст] / Г. Чернихівський // Русалка Дністрова. – 1997. - № 2.

10. Барва, Г. Оксана Лятуринська «Княгиня української духовності» [Текст] / Г. Барва // Народне слово. – 2001. – 23 лют.

11. Вакуліч, Л. Вечір поезії Оксани Лятуринської [Текст]: позакласна робота / Л. Вакуліч; Г. Копачук; Т. Рябчук // Диво слово. – 2002. - № 7. – С. 40-44.

12. Ільницький, М. Вірші писала з восьми років [Текст] / М. Ільницький // Вільне життя. – 2002. – 31 січ.

13. Грещук, Г. «Як поле скошене, росами зрошене, впаду грудьми на рідну землю» [Текст] / Г.Грещук // Свобода.- 2002. - 2 лют.

14. Пастушенко, Н. Княгиня української духовності [Текст]: [музично-літературний вечір] / Н. Пастушенко // Вісник Тернопілля. – 2002. – 8 лют.

15. Медвідь, О. Слід, що роками не меркне [Текст]: [на хуторі Хоми відкрито пам'ятний знак Оксани Лятуринській] / О. Медвідь // Народне слово. – 2002. – 31 трав.

16. Фарина, І. Бентежний світ Оксани Лятуринської [Текст]: [моногр. Г. Чернихівського «Оксана Лятуринська: життя і творчість»] / І. Фарина // Свобода. – 2002. – 30 лип. – (нові книги).

17. Станкевич, О. Терниста зоря Оксани Лятуринської [Текст]: [до 105-ї річниці від дня народження поетеси] / О. Станкевич // Народне слово. - 2007. – 2 лют.

18. Кульпа, Т. Княгиня української духовності [Текст] / Т. Кульпа // Народне слово. – 2007. – 2 лют.

19. Станкевич, О. Пластика душі і слова [Текст]: [до 110-річчя О. Лятуринської] / О. Станкевич // Народне слово. – 2012. – 3 лют.: фотогр.

20. Кульпа, Т. Талант, народжений у хомах [Текст]: [про відзначення ювілею О. Лятуринської бібліотеками району] / Т. Кульпа // Народне слово. – 2012. – 3 лют.: фотогр.

Про О. Лятуринську на сторінках довідкової літератури

21. Лятуринська Оксана Михайлівна [Текст]: бібліогр. покажчик / Збаразька центр. б-ка, метод.-бібліогр. від.; уклад. М. Дем'янюк. – Збараж: [б.в.], 1995. – вип. 1. – С. 19.

22. Чернихівський, Г. Терниста зоря Оксани Лятуринської, [Текст] / Г. Чернихівський // Тернопілля'95: регіон. річник. – Тернопіль, 1995. – С. 367-372.

23. Оксана Лятуринська (1902-1970) [Текст] // Вони прославили наш край: бібліогр. посіб. / уклад. Л. Марченко. – Тернопіль: Лілея, 1996. – С. 48-49.

24. Оксана Лятуринська [Текст] // Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2002 рік: бібліогр. покажч. / Упр. культури Терноп. облдержадмін., Терноп. обл. універс. наук. б-ка; уклад. М. Друневич; ред. О. Раскіна. – Т.: Підручники і посібники, 2001. – С. 19-22.

25. Оксана Лятуринська. Поетеса, скульптор [Текст] // Визначні постаті Тернопілля: бібліогр. збірник / уклад. О. Бенч; В. Троян. – Київ: Дніпро, 2003. – С. 131-132, іл.

26. Лятуринська Оксана-Зінаїда Михайлівна [Текст] // Тернопільський Енциклопедичний Словник. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2005. – Т. 2. К-О. – С. 420.: фотогр.

27. Лятуринська Оксана Михайлівна [Текст]: бібліогр. посібник / Збаразька центр. б-ка, метод.-бібліогр. від.; уклад. Н. Сенчишин; ред. Т. Кульпа. – Збараж: [б. в.], 2005. – С. 45-47.

28. Оксана Лятуринська [Текст] // Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2007 рік: бібліогр. покажч. / Упр. культури Терноп. облдержадмін., Терноп. обл. універс. наук. б-ка; уклад. М. Друневич; ред. О. Раскіна. – Т.: Підручники і посібники, 2006. – С. 31-32.

29. Княгине української духовності [Текст]: реком.-бібліогр. покажчик до 105-річчя О. Лятуринської / Збаразька центр. б-ка, метод.-бібліогр. від.; уклад. Н. Сенчишин; ред. Т. Кульпа. – Збараж: [б. в.], 2007. – 14 с.

30. 110 років від дня народження Лятуринської Оксани Зінаїди Михайлівни [Текст] // Календар знаменних і пам'ятних дат Збаражчини на 2012 рік / Збаразька центр. б-ка, метод.-бібліогр. від.; уклад. Н. Сенчишин; ред. Т. Кульпа. – Збараж: [б. в.], 2011. – С. 18-19.

Абетковий покажчик авторів видань і назв книг.

Барва Г.	10
Вакуліч Л.	11
Вони прославили наш край	23
Визначні постаті Тернопілля	25
Грещук Г.	13
Дзюба Г.	7
Ільницький М.	12
Календар знаменних і пам'ятних дат Збаражчини на 2012 рік	30
Княгиня української духовності	29
Кульпа Т.	18, 20
Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2007 рік	28
Літературна Збаражчина	1
Література землі Збаразької вип. 1	21
Література землі Збаразької вип. 2	25
Лятуринська Оксана Михайлівна	27
Медвідь О.	15
Пастушенко Н.	14
Станкевич О.	17, 19
ТЕС	26
Фарина І.	16
Чернихівський Г.	2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 22
Чернихівська В.	3

Зміст

Бібліографічна довідка.....	3
Твори О. Лятуринської.....	11
Життєвий і творчий шлях.....	11
Про О. Лятуринську на сторінках довідкової літератури.....	14
Абетковий покажчик авторі видань і назв книг.....	16